

महाराष्ट्र शासन

ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग

शासन निर्णय क्रमांक-एसएलएफ-१८/०५/प्र.क्र.५३२/जल-१२,

मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२

दिनांक : २८ फेब्रुवारी, २००६.

वाचा :-

ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग, शासन निर्णय क्रमांक-

१)पजवि-१८/०२/प्र.क्र.२४०/ जल-१२, दि.३० एप्रिल, २००३

२)एसएलएफ१८/०५/प्र.क्र.४८०/जल १२, दि. २४ ऑक्टोबर, २००५.

पार्श्वभूमी:-

महाराष्ट्र राज्यातील पडीक / अवनत जमिनीचा विकास करण्यासाठी शासनाने पाणलोट आधारीत विकास कार्यक्रमांवर भर दिला आहे. त्यानुसार "एकत्रित पाणलोट विकास आणि ग्रामीण उदरनिर्वाह मिशन" या राज्यस्तरीय मिशनची स्थापना करण्यात आली आहे. तथापि, विदर्भ विभागात काही जिल्ह्यांच्या भूगर्भात पाण्याचा साठा होत असूनही खान्या पाण्याचा पट्टा असल्याने पाण्याची च्याई आहे काही जिल्ह्यात भूगर्भशास्त्रीय परिस्थितीमुळे तेथील भूगर्भात पाण्याचा साठा होत नाही व काही जिल्ह्यात पर्जन्यमान जास्त असूनही भूगर्भातील जलसंधारणाचे प्रमाण कमी आहे. या कारणांमुळे बुलढाणा, अकोला, अमरावती, वाशिम, वर्धा व यवतमाळ या जिल्ह्यात पाण्याची कमतरता नेहमीच राहते. पाण्याच्या कमतरतेमुळे पर्जन्याधारी शेतीवर अनिष्ट परिणाम होतो व परिणामी शेतकऱ्यांना कमी उत्पन्न मिळते. यामुळे त्यांचे राहणीमान हालाखीचे होते व त्यातून आत्महत्या करण्याचे दुर्वेची प्रकार घडत असतात. या परिस्थितीवर मात करण्यासाठी व शेतीकरिता पाण्याची उपलब्धता वाढविण्यासाठी कृषि औद्योगिक व त्या आनुषंगिक कुटीर उद्योगाचा विकास करून शेतकऱ्यांच्या समस्या सोडविण्यासाठी आणि त्यांचे राहणीमान उंचविण्याकरिता विदर्भाच्या अमरावती या महसूल विभागांतील बुलढाणा, अकोला, अमरावती, वाशिम व यवतमाळ व नागपूर महसूल विभागातील वर्धा अशा एकूण ६ जिल्ह्यांकरिता एक स्वतंत्र "विदर्भ पाणलोट विकास मिशन" स्थापन करण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता. या अनुषंगाने शासनाने पुढीलप्रमाणे निर्णय घेतला आहे.

शासन निर्णय:-

- १) विदर्भातील अमरावती या महसूल विभागातील बुलढाणा, अकोला, अमरावती, वाशिम व यवतमाळ व नागपूर महसूल विभागातील वर्धा अशा एकूण ६ जिल्ह्यांकरिता "विदर्भ पाणलोट विकास मिशनची" स्थापना करण्यात येत आहे.
- २) अ.क्र. १ येथे नमूद केलेल्या जिल्ह्यांकरिता विदर्भ पाणलोट विकास मिशन हा एक स्वतंत्र प्रकल्प म्हणून पडीक ४ यवतमाळ राबविण्यात येईल.

३) सदरहू मिशनसाठी सन २००५-०६ चा आर्थिक वर्षात रु.२ कोटी निधी अर्थसंकल्पीय तरतूदीद्वारे उपलब्ध करण्यात येईल.

४) अ.क्र.१ येथील ६ जिल्ह्यांकरिता विदर्भ पाणलोट विकास मिशनची कार्यपद्धती खालील प्रमाणे राहिल:-

१) विदर्भ पाणलोट विकास मिशनअंतर्गत नागपूर व अमरावती विभागातील एकूण ६ जिल्ह्यांसाठी पाणलोट क्षेत्र विकासाकरिता निधीच्या उपलब्धतेप्रमाणे क्षेत्र निवडण्यात येईल. सदरहू पाणलोट विकास प्रकल्प केंद्र शासनाच्या हरियाली मार्गदर्शक सूचना व राज्य शासनाच्या पाणलोट विकासाच्या मार्गदर्शक सूचनांप्रमाणे राबविण्यात येईल.

२) विदर्भ पाणलोट विकास मिशनची (अमरावती व नागपूर या महसूल विभागाकरिता) रचना खालीलप्रमाणे राहिल.

अध्यक्ष - महासंचालक, वसंतराव नाईक कृषि स्वावलंबन मिशन, अमरावती

सदस्य - विभागीय स्तरावरील सामाजिक वनीकरण वन कृषि, लघुग्राटबंधारे (स्थानिक स्तर)
व भूजल सर्वेक्षण यंत्रणा अधिकारी.

तज्ज्ञ - पडीक जमीन विकास/पाणलोट क्षेत्रातील प्रतिष्ठित तज्ज्ञ

निमंत्रक - सह संचालक, कृषि

जिल्हा पाणलोट विकास मिशन व विदर्भ पाणलोट विकास मिशन यांची रचना व कार्यपद्धती ही शासनाने यापूर्वी निर्गमित केलेल्या ३०.४.२००३ शासन निर्णया प्रमाणे राहिल. स्थानिक गरजेनुसार त्यात विदर्भ पाणलोट विकास मिशन व जिल्हा पाणलोट विकास मिशन, प्रशासक व तज्ज्ञ लोकांच्या समावेश करू शकतील.

३) केंद्र शासनाच्या हरियाली मार्गदर्शक सूचनांप्रमाणे प्रकल्प कार्यान्वयन अभिकरणांची निवड करण्यात येईल. प्रकल्प कार्यान्वयन अभिकरण म्हणून या ६ जिल्ह्यात शासकीय यंत्रणांची निवड करावयाची असल्यास ही निवड विदर्भ पाणलोट विकास मिशन करेल.

४) प्रकल्प कार्यान्वयन अभिकरण पाणलोट विकास पथकाची स्थापना करतील. पाणलोट विकास पथकांमध्ये तालुकास्तरावरील संबंधित विभागांचे अधिकारी/कर्मचारी राहतील. पाणलोट विकास पथके या पूर्वीच्या शासन निर्णयाप्रमाणे राहतील. स्थानिक गरजांप्रमाणे अमरावती व नागपूर महसूल विभागातील एकूण ६ जिल्ह्यांकरिता विदर्भ पाणलोट विकास मिशन आवश्यक त्या सुधारणा करू शकेल.

५) गांव पाणलोट समितीची रचना शासनाच्या दि.१ नोव्हेंबर, २००३ च्या शासन निर्णयाप्रमाणे राहिल.

६) लोकसहभाग मिळविणे, कामात पारदर्शकता आणणे, प्रशिक्षण देणे, सामुहिक संघटन आयोजित करणे, इ.बाबींसाठी केंद्र व राज्य शासनाने वेळोवेळी निर्गमित केलेले आदेश लागू राहतील. स्थानिक गरजांप्रमाणे विभागीय पाणलोट विकास मिशन त्यात योग्य त्या सुधारणा करू शकेल.

७) पाणलोट विकास मिशनचे प्रमुख उद्दिष्ट नैसर्गिक साधनसंपत्तीचा विकास करणे व लोकांच्या आर्थिक स्तर उंचावण्यासाठी स्वयंरोजगाराच्या संधी उपलब्ध करणे हे आहे. त्यामुळे पाणलोट क्षेत्र विकासाचा कालावधी पूर्ण झाल्यानंतर त्या क्षेत्रात किमान एक वर्षानंतर "पाणलोट प्लस" चे काम सुरू करण्यात येईल.

८) विदर्भ पाणलोट विकास मिशन किंवा जिल्हा पाणलोट विकास मिशन यांमध्ये समन्वय, कार्यपद्धती व इतर बाबी विदर्भ पाणलोट विकास मिशन करेल.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

स्वीगणक, सांडेतोप - 2008 059699 24 3९००१.

(अ.न.त्रिपाठी)
सहसचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

मा. राज्यपाल यांचे खाजगी सचिव,

मा. मुख्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,

सर्व मंत्री, राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,

मुख्य सचिव,

अतिरिक्त मुख्य सचिव,

शासनाचे सर्व प्रधान सचिव/सर्व सचिव,

सर्व विभागीय आयुक्त,

आयुक्त (कृषि), महाराष्ट्र राज्य, पुणे,

संचालक, मुदसंधारण व पाणलोट क्षेत्र व्यवस्थापन, महाराष्ट्र राज्य, पुणे

महासंचालक, वसंतराव नाईक कृषि स्थायलंबन मिशन, अमरावती

सर्व मुख्य अभियंता, पाटबंधारे

मुख्य अभियंता, लघु पाटबंधारे (स्थानिक स्तर), पुणे

प्रधान मुख्य वन संरक्षक, नागपूर, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर

संचालक, सामाजिक वनीकरण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

संचालक, भूजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा, पुणे,

संचालक, फलोत्पादन संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे

उप सचिव, (रो.ह.यो.समिती), महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई,

सर्व जिल्हाधिकारी,

सर्व अतिरिक्त जिल्हाधिकारी (रोहयो), जिल्हाधिकारी कार्यालय

सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद,

सर्व विशेष कार्य अधिकारी व पदसिद्ध उपविकास आयुक्त (रोहयो शाखा) विभागीय आयुक्तांचे कार्यालय,

सर्व अधीक्षक अभियंता, पाटबंधारे

सर्व अधीक्षक अभियंता, लघु पाटबंधारे, (स्थानिक स्तर)

सर्व अधीक्षक अभियंता, पर्यावरण अभियांत्रिकी मंडळ, नगर विकास व आरोग्य विभाग

संचालक, अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, मुंबई,

महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क, मुंबई (प्रसिध्दी करिता),

विभागीय कृषि सहसंचालक, ठाणे, पुणे, कोल्हापूर, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती, नागपूर, लातूर.
सर्व अधिक्षक कृषि अधिकारी,
सर्व सहसंचालक, सामाजिक वनीकरण वृत्ते, नागपूर/अकोला/औरंगाबाद/नाशिक/कोल्हापूर/
कोकणवृत्त (ठाणे),
सर्व मुख्य वनसंरक्षक, / सर्व उपवनसंरक्षक
संपर्क अधिकारी (नियोजन विभाग), महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क यांचे कार्यालय, मुंबई (प्रसिध्दी)
सर्व विभागीय वनसंरक्षक/सर्व विभागीय मृदसंधारण अधिकारी,
सर्व उपसंचालक, सामाजिक वनीकरण विभाग,
सर्व प्रकल्प संचालक, जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा,
महालेखापाल, (लेखापरिक्षा), महाराष्ट्र १ व २, मुंबई व नागपूर,
महालेखापाल, (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र १ व २, मुंबई व नागपूर,
सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी,
सर्व मंत्रालयीन विभाग,
सर्व कार्यासन अधिकारी, ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग,
निवडनस्ती/जल-१२.